

Barlai Ervin (1899–1967)

– életút és munkásság – I.

A tavalyi év folyamán több rendezvény és előadás keretében is felelevenítésre került egy méltatlanul elfeledett jeles ágazati szakemberünk szenvedélyes erdészeti tevékenysége. Az alábbi kétrészes írásban Szakács Lászlónak, az OEE Erdészettörténeti Szakosztály tagjának alapos kutatómunkáján keresztül nyerünk részletes betekintést Barlai Ervin szakember, erdészpolitikus, közgazdász és faipari kutató eseménydús pályafutásába.

Barlai Ervin 1941-ben

„Erdő nélkül nincsen Magyarország”

125 éve, Barlai (Neuherz) Ervin Gyula néven látta meg 1899. jún. 19-én a napvilágot Korompán, (ma: Krompachy, Szlovákia). A német anyanyelvű család 1901-ben Selmechányára (ma: Banská Štiavnica) költözött. Édesapja, Barlai Béla (1870–1921) a selmeci akadémián először az erdészeti szakon kezdte tanulmányait – ami jelzésértékű fia számára –, végül azonban kohászként végzett. Nevét Neuherzről 1904-ben változtatta meg Barlaira. Barlai Béla hosszú időn át tanszékvezető professzor, majd 1912–1914 közt a főiskola rektora volt. Tanárként, tudósként egyaránt kiemelkedő személynek ismerték. Ő szervezte meg a főiskola vaskohászati kísérleti laboratóriumát, előmozdítva a magyarországi kohómérnökképzés megalapozását.

Az európai hírű selmeci főiskola, a főiskolai környezet, hagyományok, a családi tradíció és édesapja hivatása ösztönző és döntő lett Barlai Ervin életében, pályájának elindításában.

Az első világháború alatt, 1916-ban érettségizett. Emiatt nem tudott továbbtanulni, ezért először a Skoda-gyárban, Pilsenben dolgozott fizikai munkásként, ahol megismerkedett a Monarchia legkorszerűbb és legnagyobb üzemével. Későbbi életében hasznosíthatta az itt látottakat.

A háború alatt katonai szolgálatra hívták be, az olasz frontra került 1917-ben, ahol súlyosan megsebesült. 1919-ben kezdte el tanulmányait a Bányászati és Erdészeti Főiskolán, mely közben Sopronba költözött. A főiskola kulturális életének tevékeny tagja volt. Az Ifjúsági Kör vonószenekearában játszott diáktársaival. Művészi módon hegedült, zenei adottsága a főiskolán bontakozott ki igazán, zeneoktatást is vállalt. Életének későbbi időszakában sem hagyta abba a zenélést, rendszeresen játszott egyedül és szalonzenekearában is. 1921-ben meghalt édesapja, s ezután zeneoktatásból tartotta el édesanyját és testvérét. A Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolán 1923. április 24-én kapott erdőmérnöki oklevelet.

Barlai Ervin 1923 szeptemberében az ország legnagyobb, 100 000 kh-as erdőgazdaságánál, a herceg Esterházy Hitbizomány Bánokszentgyörgyi Erdőgondnokságánál kezdte meg szolgálatát, erdőműveléssel foglalkozott. Ezután a központban a szervezési, könyvelési, számviteli, tervezési és erdőrendezési munkákban vett részt. Itt mélységében is belelátott az egész hitbizomány felépítésébe, működésébe és problémáiba.

Ezen időkben rendkívüli változások zajlottak az erdőgazdaságban, melyeknek Barlai is részese volt. Ugyanis 1912 és 1923 között külterjes gazdálkodást folytattak, az erdőket lábon adták el a nagy fakereskedő cégeknek. 1923-tól stratégiai váltás történt, az egész vertikumot átfogó belterjes, házi kezelésű gazdálkodást kezdtek megvalósítani, Kaán Károly elméleti és gyakorlati útmutatását felhasználva.

Ebben jelentős szerepe volt herceg Esterházy Pálnak is, akinek 19 évesen – mivel 1920-ban meghalt apja – át kellett vennie az Esterházy-vagyon feletti rendelkezés jogát. Ennek megvalósításáért az alábbi intézkedéseket tették, melyeknek nagy része meg is valósult.

A hitbizomány erdőgazdasága saját maga óhajtott fakitermelést végezni, és a kitermelt faanyagot saját maga kívánta feldolgozni és értékesíteni is. Az üzemterveket alaposan és igen részletesen készítették el. Az alkalmazottak illetmény-föld-igényének, illetve a létrehozott fogatüzem szükségleteinek a kielégítésére mezőgazdasági földeket csatoltak az erdőgazdasághoz.

A meglévő fakereskedői vasutakat átvették és tovább bővítették, a megfelelő feltártság érdekében. Fűrészüzemeket és faraktárakat létesítettek. Az egész birtokot behálózó – Zalában mintegy 100 km hosszúságú – telefonhálózatot hoztak létre.

Az erdőgazdaság nagy részében a vadászatot teljesen alárendelték az erdőgazdálkodásnak. Ahol lehetséges volt, átértékelték a természetes felújításra. A bükk és az erdeifenyő irtása megszűnt, a bükk kímélendő lett. Gazdaságossági számításokat végeztek, melynek alapja az erdészeti üzemsziszatika volt. Kitűnő, agilis, fiatal szakembereket alkalmaztak, akiket továbbképezték. Igen magas szakmai követelményt támasztottak, amit kiemelkedő fizetéssel honoráltak. A szakembereknek – erdőmérnök, erdőőr, vezető szakmunkás – szolgálati lakást építettek.

Barlai 1924 szeptemberében újra visszakerült Zalába. Lentiben igen sürgős volt az erdei vasút építése, mivel 1923-ra felépült a Kerkavölgyi Rt. két fűrészüzeme. A biztonságos és gazdaságos faanyagellátás céljából erdei vasutat kellett építeni. A Lenti – Szilvagy közti erdei vasút első 18 km-es szakaszát Barlai tervei alapján és irányításával rekordidő, 1 év alatt építették meg. Munkáját Buzsáki János tervezőmérnök segítette.

Az erdei vasút a Lenti és Zalabaksai Erdőgondnokság erdőit tárta fel, csak az elején haladt idegen területen. Mivel jórészt fenyvesek közt kanyargott, ezért a tűzveszély miatt 20 m széles pásztát vágtak ki. Problémát okozott a kavics előteremtése az alépítményhez. Végül a Kerka partján találtak, és az innen nyitott kavicsbányából szállították a vasútvonalra.

1928-ban elkészült a szilvagy erdőbe vezető és a sárdipusztai szárnyvonal is. Barlai 1925. július 7-én kapta a megbízást a vasútüzem vezetésére – addig az építést vezette – Rimler Páltól és Mihalovics (Lámfalussy) Sándortól.

Meglepő, hogy a vasúti és a tengelyen (szekérrel) való szállítás költségei közt lényeges különbség nem volt. Oka a vasút nagy alap- és felépítmény-költségigénye, az ágyazó agyag, kavics hiánya és a magas amortizáció.

Barlai (b) 1927 körül

A vasúti szállítás előnyei mégis igen hamar kiderültek; időjárástól függetlenül – ez Zalában ma is nagy gond – lehetett a fűlledékeny bükköt és a kékülés veszélyének kitett fenyőt a fűrészüzembe szállítani. Az is előny volt, hogy a hitbizomány függetleníthette magát az idegen fuvarosoktól. Sokszor lábon kellett hagyni a fát, mert a fuvarerő hiányzott. A vasút nyomvonala mellett Barlai kiépítette a telefonhálózatot is, és összekapcsolta az erdészházakkal. Az erdei vasút évi teljesítménye 25 000–35.000 m³ volt.

1929-ben a lenti fűrészüzem, a Kerkavölgyi Rt. vezetőjévé nevezték ki. Éppen a gazdasági világválság kezdetén. A részvénytársaság önálló jogi cég volt, herceg Esterházy alapította, de szorosan együttműködött az erdőgondnokságokkal. Magyarországot s Lentit 1930-ban kezdte súlyosan érinteni a válság, s ez alól nem volt kivétel a lenti fűrész sem, Barlai válságmenedzserként tevékenykedett. Ekkor példamutató elhatározásra jutott a hitbizomány.

A válság tetőpontján, 1930–1933 közt Barlai jelentős fejlesztéseket végezhetett a fűrészüzemben. Kicserélte a keretfűrészeket, és a meghajtó félstabil gőzgép helyére két-lendkerekes, 120 lóerős gépet építettek. Újszerű és hatékony üzemgazdasági és üzemszervezési módszereket vezetett be. Jutalékot ajánlott a gépkezelőknek, hogy a termelés növekedését elérje. Költségszámításokat végzett, és bevezette a pontos üzemstatisztikát. Melléküzemágakat létesített, ahol ládákat, parkettát, talpfát is előállítottak. Megkövetelte a méretpontos minőségi munkát, mely megalapozta az üzem megbízható, jó hírnevét. *Ezek az intézkedések a gazdasági válság idején megszilárdították az üzemet, s példaként emlegették a szakmában.*

Az üzemben előállított fűrészáru, talpfa és gerenda legnagyobb vevője a MÁV és a vagonygyárak voltak. Ezen kívül az ország minden részébe szállítottak fűrészárut. Meglepő, hogy külföldre, főleg Svájcba is exportált az üzem. A gyengébb minőségű faanyagot a bányáknak szállították. A Kerkavölgyi Rt. bérfűrészeléssel végzett, és a fenntartást kívánó nyereségen felüli jövedelmet visszajuttatta az erdőgondnokságoknak. Ezt az említett telep, később faraktár segítségével intézték. A már vége felé járó válság idején, 1936-ban ismét megújította az üzemet Barlai. A kor legjobb minőségű gőzgépét építették be, melyet fahulladékkal fűtöttek.

A Röck István és az Első Brünni Gépgyár által 1922-ben gyártott gőzgép a hitbizomány eszterházai üzeméből került Lentibe. Ennek homlokfala látható ma a helyi kiállításon. A 230 lóerős gép hajtotta a keretfűrészeket és az áramfejlesztő generátort a transzmissziós szíjakon keresztül. Az áramfejlesztő szolgáltatta az üzem villamosenergia-ellátását. Itt meg kell említenünk, hogy ekkor Lentiben még nem volt villany.

Két kazán volt, az egyik tartalékként üzemelt, azonban olyan biztonságosan működtek, hogy sohasem kellett igénybe venni, a szokásos karbantartás kivételével. Négy év múlva, 1940-ben Barlai ismét modernizálta az üzemet. A lassújárátú keretfűrészeket gyorsjárátú ESTERER keretfűrészekkel cserélte fel. Ezek az új gépek közel 50%-kal többet termeltek. Az üzem 1940-ben már 17 000 m³ fát dolgozott fel, 90%-ban fenyőt. A lombos fát a Kerkavölgyi Rt. csömödéri üzemében fűrészelték fel, mely kisebb kapacitású volt. Ezt is Barlai irányította.

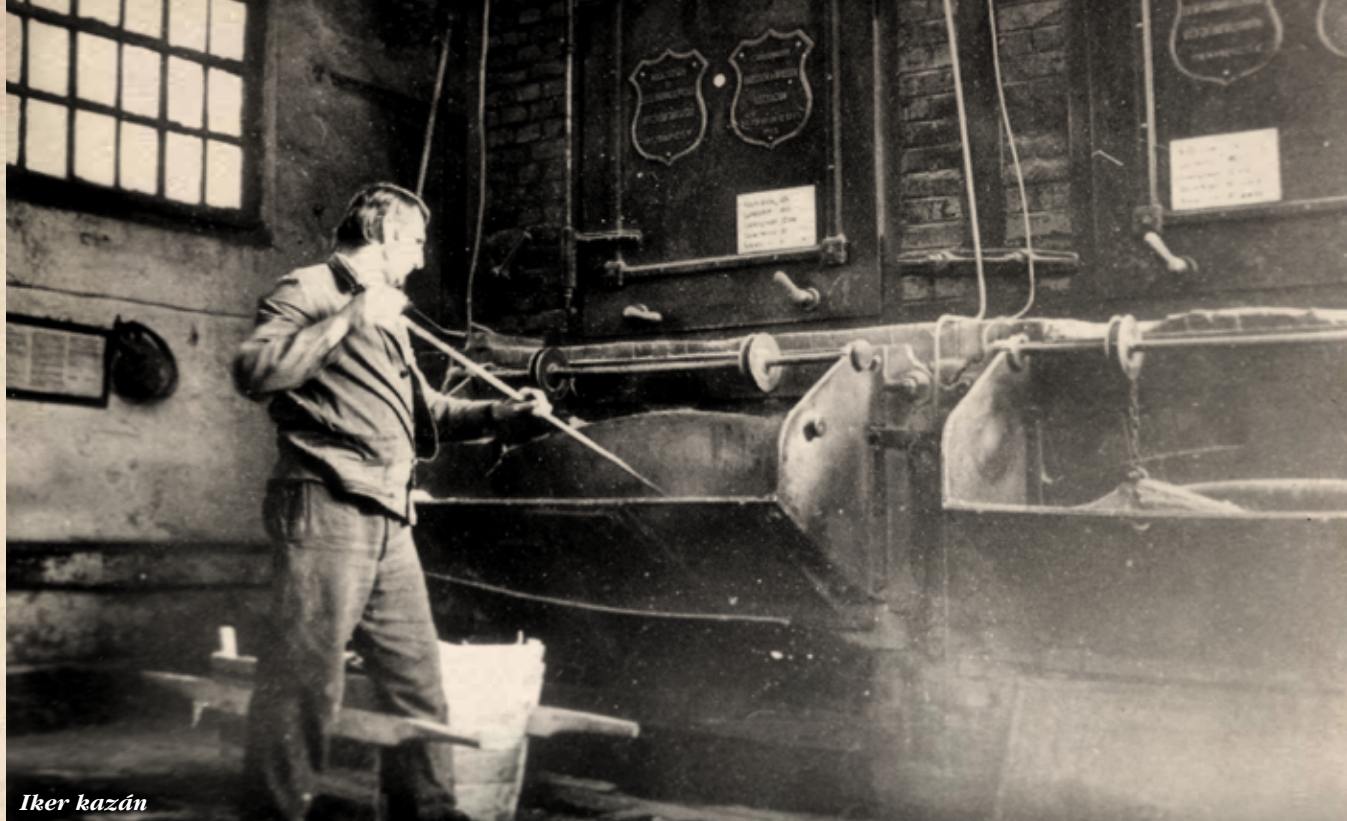
Szociális érzékenységet mutatja, hogy bevezette az addigi 10–12 órás munkaidő helyett a 8 órás munkaidőt, 6 nap szabadságot és illetményfát, fahulladékot biztosított a dolgozóknak.

Barlai megfigyelte a dolgozókat, és látta, hogy milyen szegényes az ételük, ezért megvalósította az ingyenes üzemi konyhát. Ebben nagy segítője a felesége volt, aki támogatta az ilyen ügyekben. Az erdőmérnököknek, erdészeknek és a vezető szakmunkásoknak 22 lakást építtetett.

Barlai Lentiben már elérte az erdőmesteri rangot, aktívan részt vett a hitbizomány zalai erdőgazdaságának szervezetében, számos javaslat, terv mögött ő húzódott meg. A munka mellett tevékenyen vett részt a helyi kulturális életben. Az 1935-ben alapított „Kerkamenti Közművelődési Egyesület” választmányi tagja volt Lámfalussy Sándorral.

A fejlesztések eredményeképpen az üzem akkor az országban a legkorszerűbbnek számított, példaként, mint üzemként említették, és Barlainak országos és nemzetközi elismerést szerezett.

Lámfalussy szerint egy japán szakember is megcsodálta és elismerte Barlai vasútépítését és a fűrészüzem korszerűsítését, és hívta Japánba dolgozni. Ötéves szerződést ajánlottak, de nem fogadta el. Később is figyelemmel kísérte a fűrész- és vasútüzem sorsát. Többször személyesen avatkozott be a

Iker kazán

problémák megoldásába, és segített mint a MÁLLERD ügyvezető igazgatója. Sokszor visszalátogatott első munkahelyére, Zalába, ahová rokoni kapcsolatok is fűzték.

Kárpátalja visszatérése után, 1941 áprilisától meghívták Munkácsra, az akkori legnagyobb erdőgazdasági és faipari vállalat, a magyar-olasz tulajdonú Latorca Rt.-be. Barlaihoz tartozott az Rt. erdészeti, mezőgazdasági, építészeti és élelmezési részlege. Itt tudta igazán hasznosítani eddigi erdőgazdasági, faipari, üzemszervezési és közigazdasági tapasztalatát. Kárpátalja erdei az ország erdőállományának körülbelül egyhatod részét tették ki. Barlai a farostlemez hazai gyártására tett kísérletet Munkácson a Latorca Rt. keretében, de terve kudarcba fulladt.

„A korszerű fűrészelésről” című, 1944-ben megjelent, *Simonkay Gyulával* közösen írt tanulmányában igen részletesen elemezte a korszerű fűrészüzemek gazdaságos telepítését, technikai berendezését, munkaszervezését és munkafolyamatát. Olyan megállapításokat tett, melyek ma is érvényesek.

Korszerű fűrészüzemnek a gépesített (mechanizált) fűrészüzemet tartotta. Gyakorlati tapasztalata szerint a fűrészüzemeket decentralizálni nem szabad, mert a fűrészüzemek igen érzékenyek költség tekintetében a teljesítményre. A legtöbb hazai fűrészüzem rönkellátása nem biztosított, és ezért dolgozik nagy költséggel.

Hazánk jövődöbéli fűrésziparát központosított nagyüzemek alakjában képzelte el, és utalt arra, hogy a svéd fűrészipar is, amely Európában a legfejlettebb, hasonló elvek alapján létesült. A központosított nagyüzemet feltétlenül érdemes gépesíteni, ezért volt a gépesített fűrészüzem híve, és ezt tartotta korszerűnek. A nem gépesített, meglévő hazai üzemek közül véleménye szerint a legtöbbet meg kellene szüntetni.

A munkáskérdés a gépesített üzemekben lényegesen veszt jelentőségéből, mert az általában alkalmazott munkáslétszámuk alig 40–50%-ra van szükség. A lánctovábbítót, önműködő kidobó szerkezeteket, fényirányítókat, keresztszállító berendezéseket, a rönkadagoló és jelzőberendezéseket már az automatizálás előfutárának tekinthetjük.

Észrevette, hogy a megszokott gőzölési módszerek igen nagy gőzmennyiséget fogyasztanak, és sok időt vesznek

igénybe. Javasolta a nyomás alatti gőzölést, mely még kísérletezési állapotban volt. Kijelentette, hogy a fűrészipar nyereségszerzésre alapított ipari gazdaság. Külön részletesen foglalkozott a kihozatal kérdésével. A fűrészüzemek korszerűsítése, az elképzelése szerint, csak ott fizetődik ki, ahol nagy mennyiségű rönk áll rendelkezésre.

Ebben az időben ismerkedett meg az akkor már a természetvédelemben aktívan dolgozó *ifjú Tildy Zoltánnal*, aki egyhónapos tanulmányúton vett részt a Latorca Rt. területén.

Meg kell említeni, hogy Barlai nem vett részt a korszak politikai szervezeteiben, mozgalmában, ellentétben főnökével, *Simonkayval*, aki a MOVE elnöke volt.

1944 októberében a vállalat budapesti központjába került, majd megvált a Latorcától. A szovjet vezetők hívták, de nem ment vissza. A háború végén jelentkezett a Földművelésügyi Minisztériumban, ahol 1945 júniusáig az Erdőgazdasági Osztály vezetésével bízták meg.

1945-ben nem Barlai volt a legmagasabb rangú és beosztású az államerdészethnél. Mégis ő látta meg az erdészet óriási problémáit és a megoldási lehetőséget is. A súlyos háborús katasztrófa után sem csüggedt, hanem nekiállt dolgozni. A Barlai által megálmodott MÁLLERD működéséről, értékeléséről jelentős számú írás, visszaemlékezés jelent meg, azonban összefoglaló, részletes tanulmány nem. Mindez külön cikkben kerül majd kifejtésre.

1949-ben a MÁLLERD megszűnt, nemzeti vállalatokat szerveztek, melyekből Barlai Ervint méltatlanul mellőzték. Rendkívül megviselte a hátrányos elbánás. Súlyos, 75%-os rokantságot okozó betegséget kapott (Angina pectoris), és mivel állapota nem javult, ideiglenes nyugállományba helyezését kérte. *50 évesen, élete teljében lényegében méltánytalanul félreállították.* Azonban itt meg kell említeni, hogy a hivatalos indok „érdemei elismerése melletti nyugdíjazásról”, mások elbocsátásáról, kényszernyugdíjazásról írnak. Erős akaraterejének köszönhetően 1950 őszére meggyógyult, és a Földművelésügyi Minisztériumban főelőadóként munkába állt.

1950. november 1-től a Faipari Kutató Intézetben kutatóként dolgozott, majd tudományos osztályvezető, végül az intézet tudományos igazgatóhelyettese lett.

Alapítója volt az intézetnek. Nevéhez fűződik a hazai faipari kutatás megindítása. Barlai Ervin kutatta és ismertette

a bükkfülledés kórokozóit, a fülledési mélység és a nedves-tartalom kapcsolatát, meghatározta a fülledés terjedési sebességét.

Bebizonyította, hogy túlnyomású gőzzel végzett kezeléssel az akác tulajdonságai számottevően befolyásolhatók. A kezelés időtartamának és hőmérsékletének megfelelően az elszíneződéssel egyidejűen csökkennek az anyag szilárdsági tulajdonságai, mérséklődik a vízfelvétel, a vetemedésre való hajlam.

A kísérleteket kiterjesztette a fenyő, tölgy, cser, bükk és más fafajokra is. A cédrusimport csökkentése érdekében 1953-ban felvetette, hogy az akácnesesítési eljárást alkalmazzák a ceruzagyártás alapanyagát képező hárs és éger fűrészárura is. Végso soron jól faragható, a cédrushoz hasonló színű alapanyagot nyertek. A sikeres kísérletek után az eljárást az írószeripar átvette, és jó eredménnyel alkalmazta. A módszert 1957. május 3-án az OTH JO-73. számú határozatával 1222 lajstromszám alatt szabadalmaztatták. *Ez egyben a Faipari Kutató Intézet első szabadalma is volt.* Műcédrus tárlmánya így lehetővé tette a hazai ceruzagyártás folyamatoságát. Kikísérletezte a szinkrongyártást a soproni fűrészüzemben. *A ragasztott talpfa bevezetése is az ő nevéhez fűződik.* A korszerű fűrészelési technológia elterjesztése érdekében ablakos tolóablázatot szerkesztett, amely feleslegessé tette a bonyolult beállításokat.

Ki kell térnünk Barlai Ervin 1956-os tevékenységére is. A Forradalmi Bizottság öt nevezte ki az Erdészeti Főigazgatóság vezetőjévé. Ezt egy olyan nyilatkozat elfogadásától tette függővé, hogy az előző vezetést nem fogják felelősségre vonni, nem lesz boszorkányüldözés. *Emberségből jelesre vizsgázott.* A Kádár-rendszerben nem maradhatott, de ezen túl nem bántották.

Barlai Ervin „Termelői árrendszerünk néhány problémája a faiparban” című írása a Közgazdasági Szemle 1955. évi 1. számában jelent meg. *A közgazdász Barlai legnagyobb jelentőségű műve.* Kopátsy Sándor „Az erdő mindenekelőtt” címmel a Magyar Hírlapban (1999) és Madas András „Egy magyar erdőmérnök, aki először bírálta nyilvánosan a sztálinizmus közgazdasági alapjait” (1999) című munkájában részletesen ismertette és elemezte. (Ezért csak röviden térünk ki rá.)

Kopátsy Sándor, a neves közgazdász így összegzi Barlai munkáját: „Ma már kevés erdész tudja, hogy a magyar erdészeti rangját, a szakemberek megbecsülését és az erdőgazdaság viszonylagos gazdasági stabilitását mindenki másnál jobban Barlai Ervinnek köszönhet, annak a szakembernek, akiről a hivatalosak igyekeztek megfeledkezni, akire már kevesen emlékeznek. A következő évtizedekben az erdészeti gazdasági rangját, az erdészek anyagi megbecsülését ugyanis az általa kidolgozott árreform alapozta meg. Legálább utólag járna neki hivatalosan is az elismerés!”.

A Barlai javaslatai alapján megvalósult új erdészeti ár-, bér- és tervezési rendszer első kísérlet volt a KGST-államokban, végül is nem talált követőkre. *Közgazdasági tervezési rendszerét a kínai*

gazdasági reform során is alkalmazták, s ez már világtörténelmi jelentőségű.

Kutatói tevékenysége mellett Barlai Ervin nagyszámú szakönyvet írt, rendszeresen publikált szaklapokban, oktató, ismeretterjesztő előadásokat tartott, nevéhez fűződik a faipari gépészmérnökképzés esti tagozatának elindítása a Budapesti Műszaki Egyetemen. Szerkesztője volt a Faipar című lapnak és a Faipari Kutatásoknak. Az Erdészeti, vadászati és faipari lexikonnak, a faipar témaszerkesztője volt. Az unikális jellegű kiadvány szerkesztőbizottságában is részt vett.

Eredményes munkásságát számos kitüntetés igazolja. Megkapta a Magyar Köztársasági Érdemérem arany fokozatát az erdők állami tulajdonba vételéért és üzemeltetéséért, ezen kívül a Szocialista Munkáért Érdemérem, a Kiváló Felhalálító kitüntetés arany fokozatát, és többször volt az erdőgazdaság és faipar Kiváló Dolgozója.

Budapesten, 1967. júl. 3-án hunyt el. A pesterzsébeti metőben vettek tőle végső búcsút munkatársai.

Kortársai egyöntetűen vallják: Barlai Ervin rendkívüli képességű, tiszteletre méltó ember volt. Nagy szakmai tudása szerény emberi magatartással párosult. Lelkiismeretessége, ügyszeretete legendás volt. Szakmája megszállottjaként élte utolsó percéig dolgozott.

„Egy nemzedéket akként is megítélhetünk, miképpen emlékezik meg az előtte járókról, a nagy elődökről. Különösen igaz ez az erdészetre, hiszen a hosszú természeti ciklus rákényszerít bennünket a korábban élt és alkotott nagyjaink emlékének időnkénti felelevenítésére” – írja Szodfridt István.

Miben áll nagysága? Mit üzen számunkra? Kaán Károly méltó utóda Barlai Ervin, *hiszen hasonlóan tragikus, katasztrófális időszakban mutatott kiutat, és a gyakorlatban is átvezette a magyar erdészetet a nehéz időkön.*

Megállapíthatjuk, hogy összmagyar érdekű erdészeti politikát követett, szemlélete és gondolkodása is ezt tükrözte, a helyi lokális érdekek helyett. Történelmi távlatokban tudott gondolkodni, programokat, terveket készíteni, annak ellenére is, hogy sokan nem értették meg, pedig az idő őt igazolta.

Barlai nagyságát az is jellemzi, hogy a kommunista hatalom nem tagadta meg munkáját, hanem felhasználta, sajnálatos azonban, hogy elhallgatta. Barlai MÁLLERD rendszere mint egységes magyar erdészeti szervezet jobban tudta képviselni a magyar erdőket kifelé, belül pedig kiegyenlítette a különbségeket. Példaként állhat előttünk megújuló képessége. A megtorlás, a MÁLLERD éléről való kényszerű távozása sem keserítette el, hanem még nagyobb munkára serkentette.

Nagy szakmaszeretete, fantasztikus felelősségtudata és mély hazaszeretete példaként áll előttünk. Barlai

Ervin, az erdészpolitikus, elméleti és gyakorlati szakember, közgazdász, kutató és szakíró érdemei olyan jelentőségűek, hogy a legnagyobb erdészek mellett a helye. Bízunk abban, hogy a jelenlegi megemlékezés csak a kezdet Barlai Ervin pozitív kultuszának ápolásában.

Kép és szöveg: Szakács László,
OEE Erdészettörténeti Szakosztály
Szerkesztette: Kiss Csaba elnök,
OEE Erdészettörténeti Szakosztály

Termelői árrendszerünk néhány problémája a faiparban

